

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Program: Filologie

Obor: Klasická filologie

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Michal Ctibor

„Quid bello Punico secundo?“ Přehodnocení výpovědí tradičně editovaných jako „Quid?“ v klasických latinských textech

“Quid bello Punico secundo?” Reinterpretation of Utterances Traditionally Edited as “Quid?” in Classical Latin Texts

Školitelka: doc. Lucie Pultrová, Ph.D.

Rok odevzdání: 2018

V latině existuje konstrukce, která je v této práci nazývána „uvozovací *quid*“ a která se skládá ze dvou složek: stabilní složky tvořené slovem *quid* a proměnlivé složky, tzv. „uvozovaného členu“. Konstrukce je schematicky zachytitelná např. pomocí schématu „Quid X?“. Základní funkcí konstrukce je uvedení nějakého nového (dosud opomíjeného) tématu do diskurzu.

Tato konstrukce je v klasické latině velmi frekventovaná. Např. u Cicerona se její výskyty pohybují v řádu stovek: tato práce v závěrečném **Apendixu** shromažďuje 404 výskytů pocházejících z Cicerona, přičemž zkoumaný korpus neobsahuje zdaleka všechny Ciceronovy texty (mimo jiné nechává stranou celou jeho korespondenci). Tato konstrukce však v edicích klasických latinských textů – zejména právě u Cicerona – často zaměňována s jednoslovnou výpovědí „Quid?“. Z výše uvedených 404 výskytů jej jich 229 (56,7 %) editováno mylně ve všech současných prestižních edicích, pouze 87 výskytů (21,5 %) je editováno správně a editace zbylých 88 výskytů (21,8 %) kolísá.

Předkládaná práce sestává ze tří částí: části filologické, části deskriptivní a části teoretické. V **části filologické** (pokrývající kapitoly 2 a 3) jsem se pokusil prokázat samotnou existenci uvozovacího *quid*, stanovit kritéria pro její rozpoznávání, doporučit adekvátní editování a jasně odlišit zkoumanou konstrukci od konstrukcí formálně podobných. V **kapitole 2** se nejprve dokazuje existence této konstrukce: editoři i lingvisté ji totiž často (v 56,7 % u Cicerona) zaměňují s jednoslovnou konstrukcí „Quid?“, tzn., že místo správné editace „Quid X?“ umísťují otazník bezprostředně za slovo *quid* a tzv. uvozovaný člen („X“), připojují k následující výpovědi. Dokazování existence uvozovacího *quid* proto probíhá tak, že jsou prezentovány takové výskyty uvozovacího *quid*, které na základě formy není možné interpretovat jako žádné jiné latinské konstrukce (zejména ne jako jednoslovné „Quid?“); tyto výskyty označuji za formálně „jisté“ výskyty uvozovacího *quid*; jde mimo jiné o případy, kdy uvozovací *quid* stojí na konci promluvy a uvozovaný člen nemůže být připojen k následující výpovědi prostě proto, že žádná další výpověď již nenásleduje.

Když byla takto dokázána samotná existence konstrukce, bylo potřeba stanovit, která všechna místa (vedle výše zmíněných formálně „jistých“ výskytů) by měla být interpretována jako uvozovací *quid*. Je možné uvést některé indikátory svědčící pro takovou interpretaci. V první řadě je to ARGUMENT FUNKČNÍ: formálně „nejisté“ místo by mělo být považováno za uvozovací *quid*, pokud plní stejnou diskurzivní funkci jako místa „formálně“ jistá (a platí, že „formálně“ jistá místa uvádějí do diskurzu nové, dosud opomíjené téma“). Dále jsou zde

PODPŮRNÉ ARGUMENTY SYNTAKTICKÉ, např. postavení tázací částice v následující výpovědi: pro úseky se strukturou „quid + X + tázací částice + zbytek otázky“ platí, že jsou-li interpretovány jako uvozovací *quid*, tázací částice stojí – jak je pro ni typické – na prvním místě následující výpovědi („*Quid* X? Tázací částice + zbytek otázky?“); kdežto jsou-li tyto úseky interpretovány jako jednoslovné „*Quid*?“ („*Quid*? X + tázací částice + zbytek otázky?“), tázací částice stojí na příznakové neiniciální pozici. Je zde také ARGUMENT EKVIVALENČNÍ: místa, která hodláme označit za uvozovací *quid*, by zpravidla měla být přeložitelná do jiných jazyků, které mají ekvivalentní uvozovací konstrukce, právě těmito ekvivalentními konstrukcemi (tzn. např. do češtiny je možné taková místa přeložit pomocí konstrukce „A co X?“, do angličtiny pomocí konstrukcí „What about X?“ či „What if X?“). A konečně je tu také ARGUMENT HISTORICKÝ: v pozdněstředověkých rukopisech a raněnovověkých edicích se na těchto místech nenacházejí otazníky po slově *quid*, ty byly totiž doplňovány až od 16. století a šířily se mylnou analogií dále a dále; to znamená, že interpretace „*Quid* X?“ má ve skutečnosti historickou prioritu před interpretací „*Quid*? X?“.

Ná základě těchto indikátorů se domnívám, že jen u Cicerona musí být opravena editace 229 míst ve všech prestižních míst (a sjednocena editace 88 dalších míst, která v edicích kolísají): jedná-li se o uvozovací *quid*, otazník nesmí stát mezi slovem *quid* a tzv. uvozovacím členem, naopak po uvozovaném členu interpunkční znaménko následovat musí (nejlépe otazník, akceptovatelná je i čárka, následuje-li po uvozovacím *quid* otázka či zvolání, tzv. ES). Mezi slovem *quid* a uvozovaným členem v žádném případě nesmí následovat ani čárka, má-li uvozovaný člen podobu jmenné skupiny; čárku tu nemohu doporučit ani v případě, že má uvozovací *quid* podobu věty vedlejší, protože stejně tak nepíšeme čárku v ekvivalentních konstrukcích „A co kdyby X?“ nebo „What if X?“. Kromě Cicerona bude nezbytné upravit editace podobných míst také u dalších autorů (zejm. Seneky, Quintiliana, Tacita či Plauta).

V kapitole 3 jsou popsány formálně podobné konstrukce (obsahující slovo *quid* a zpravidla neobsahující sloveso), které nesmí být s konstrukcí uvozovacího *quid* zaměňovány; dvě z funkcí slova *quid* jsou v této kapitole popsány vůbec poprvé: je to jednak SLOVO *QUID* V PLATNOSTI TÁZACÍ ČÁSTICE; jednak tzv. KONSTRUKCE „VYTÝKACÍHO *QUID*“, která slouží k vytknutí a předsazení některého členu otázky před tuto otázku. Slovo *quid* ve funkci tázací částice bývá – podobně jako uvozovací *quid* – editory mylně izolováno do samostatné výpovědi „*Quid*?“. Pro existenci této funkce však svědčí jednak synonymita takovýchto *quid* s jinými tázacími částicemi (*quid* je synonymní s *num*, *quid non* je synonymní s *nonne*), jednak jejich výskyty

v kontextech, které jsou málo nakloněné přítomnosti interakčních (adresáta k odpovědi pobízejících) „Quid?“, např. v monolozích, nepřímých řečech, dekontextualizovaných citacích apod.; pozoruhodná je také pasáž Cic. *Phil.* 5,7, v níž se takovýchto *quid* objevuje pět krátce za sebou (frekvence běžná pro tázací částice, ale naprosto bez paralel pro subsidiární komunikační akt typu „Quid?“). Druhá nově popsaná konstrukce – konstrukce „vytýkácího *quid*“ – se formálně podobá uvozovacímu *quid* (skládá se ze slova *quid* a vytýkaného členu, který je zároveň součástí další následující otázky), liší se od něj však tím, že zatímco v uvozovacím *quid* bývá uvozovaný člen nezapojený v bezprostředním kontextu, vytýkaný člen ve vytýkáčím *quid* naopak bývá kontextuálně zapojený. Také vytýkáčím *quid* bývá v edicích Ciceronových textů zaměňováno za „Quid?“; je však pozoruhodné, že v edicích Plautových textů bývá editováno správně.

Dále je nutné uvozovací *quid* lišit od dvouslovných výpovědi sestávajících ze slov *quid* a diskurzivní částice (*ergo, igitur* aj.) Pro některé kombinace („Quid igitur?“, „Quid ergo?“, „Quid enim?“, „Quid tandem?“) se podařilo dohledat formálně jasné příklady, které prokazují existenci těchto výpovědi (nelze je připojit k předcházející či následující výpovědi). Neznamená to však, že každá sekvence těchto slov je automaticky dvouslovnou výpovědi: diskurzivní částice mohou obohacovat i uvozovací *quid* nebo otázky s tázací částicí *quid*, proto je nutné u každé takovéto sekvence vždy znovu rozhodovat mezi všemi možnými interpretacemi. Pro kombinace *quid* + diskurzivně adverbativní (diskontinuitní) částice jako např. *autem* či *vero* se průkazné doklady dohledat nepodařilo; v klasické latině neexistuje výpověď „Quid vero?“ a velmi pravděpodobně ani výpověď „Quid autem?“, což znamená, že po kombinaci slov „quid vero“ či „quid autem“ v edicích otazník nikdy stát nemá.

V části deskriptivní (**kapitola 4**) jsou popsány formální a sémanticko-pragmatické aspekty uvozovacího *quid*. Zprv je na případech jako Cic. *Phil.* 7,24 prokázáno, že uvozovací *quid* sestává skutečně pouze ze dvou explicitně vyjádřených složek a neobsahuje (ani latentně, kdesi v hloubkové struktuře) slovesný predikát: stabilní prvek konstrukce, slovo *quid*, není předmět/podmět domněle vypuštěného predikátu, nýbrž stojí na místě predikátu a blokuje jeho pozici. Uvozovaný člen může mít různé strukturní podoby, a to v podstatě jakoukoli podobu, kterou může mít latinský větný člen (s výjimkou přísudku): může mít podobu jmenné skupiny, předložkové skupiny, infinitivu nebo vedlejší věty. Volba té či oné formy vyplývá buď ze sémantiky uvozovaného tématu (nová entita > jmenná skupina, nová alternativa > vedlejší věta se spojkou *si*), nebo může být ovlivněna předcházejícím či následujícím kontextem

(replikace formy, anticipace formy). Konstrukce je často doprovázena druhou výpovědí, která první výpověď zpřesňuje, tzv. „explicitní specifikací“ (ES). Tato ES mívá nejčastěji podobu otázky, ale může jít také např. o zvolání či o větu oznamovací s ironickou vsuvkou *credo* (tj. „myslím, samozřejmě“).

Uvozovací *quid* může ojediněle být také nepřímou otázkou. Častěji se vyskytují případy, kdy je uvozovací *quid* obohacené o sloveso myšlení: v těchto případech nemohu zatím rozhodnout, zda se jedná o uvozovací *quid* v akuzativu s infinitivem (tj. uvozovací *quid* závislé na slovese myšlení), nebo zda je v takovýchto případech sloveso myšlení prostě jen pře(d)sunuté z explicitní specifikace do první výpovědi.

V **části teoretické (kapitola 5)** jsem se zaměřil na otázku, jaký je status uvozovacího *quid* jakožto jednotky a kde je jeho místo v gramatickém popisu. Zdá se, že moderní latinská lingvistika je „věto-centrická“, tzn., že věty (abstraktní systémové vzorce obsahující pozici predikátu, podle nichž mluvčí tvoří své skutečné výpovědi) považuje za ústřední a vpravdě jediný předmět syntaxe a výpovědi bez predikátu klasifikuje jako elipsy větných výpovědí. Uvozovací *quid* – stejně jako např. vokativ či odpověďové částice – však nejsou eliptické větné konstrukce a nemohou být do tohoto rámce správně začleněny, proto také zůstávají na okraji pozornosti.

V **závěru (kapitola 6)** jsou představeny některé implikace této práce: v první řadě je zapotřebí opravit editace stovek míst v klasických latinských textech (a podobný ediční problém jako v latině se navíc objevuje také v řečtině; předpokládám, že jen u Platóna půjde o vyšší desítky míst); dále je pro popis latinské gramatiky zavést pojem „ne-vět“ / „větných ekvivalentů“ / „non-sententials“, s nímž se pracuje při popisu jiných jazyků a částečně také v obecné lingvistice; a konečně tato práce ovlivňuje také práce o latinském slovosledu, protože přehodnocení a přesunutí mezivýpovědních hranic má nutně dopad na statistická data uváděná v slovosledných pracích.

Základní teoretická literatura

- BARRIOS-LECH, Peter (2016): *Linguistic Interaction in Roman Comedy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BARTON, Ellen (1990): *Nonsentential Constituents. A Theory of Grammatical Structure and Pragmatic Interpretation*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- BARTON, Ellen – Progovac, Ljiljana (2005): Nonsententials in Minimalism. In: ELUGARDO – STANTON (2005a), s. 71–93.
- BODELOT, Colette ed. (2007): *Éléments « asyntaxiques » ou hors structure dans l'énoncé latin*. Clermont-Ferrand: Presses Universitaires Blaise Pascal.
- CTIBOR, Michal (2015): *Pragmatická analýza latinského vokativu*. Nепublikovaná diplomová práce, vedoucí doc. Lucie Pultrová. Praha, Univerzita Karlova 2015.
- CTIBOR, Michal (2017): „Pragmatic Functions of the Latin Vocative.“ In: Denizot, Camille – Spevak, Olga (eds.): *Pragmatic Approaches to Latin and Ancient Greek*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, s. 45–62.
- ČERMÁK, František (2011): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- DEVINE, Andrew M. – STEPHENS, Laurence D. (2006): *Latin Word Order: Structured Meaning and Information*. Oxford: Oxford University Press.
- DIK, Simon (1997): *The Theory of Functional Grammar. Part 2: Complex and Derived Constructions*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ELUGARDO, Reinaldo – STANTON, Robert J. eds. (2005a): *Ellipsis and Nonsentential Speech*. Spring: Dordrecht.
- ELUGARDO, Reinaldo – STANTON, Robert J. (2005b): „Introduction.“ In: ELUGARDO – STANTON eds. (2005a), s. 1–30.
- FISCHER, Kerstin ed. (2006): *Approaches to Discourse Particles*. Amsterdam: Elsevier.
- FOTHERINGHAM, Lynn S. (2013): *Persuasive language in Cicero's Pro Milone*. London: Institute of Classical Studies, University of London.
- GLARE, P. G. W. et al. (2010[1982]) (eds.): *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- GREPL, Miroslav (2002): „Výpověď.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana (eds.) (2002), s. 534–535.
- HIRSCHOVÁ, Milada (2002a): „Ekvivalent větný.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana eds. (2002), s. 121.

- HIRSCHOVÁ, Milada (2002b): „Věta jednočlenná.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana eds. (2002), s. 522.
- HIRSCHOVÁ, Milada (2016): „Větný ekvivalent.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana eds. (2016).
- HOFMANN, J. B. (1926): *Latijnische Umgangssprache*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- HUANG, Yan (2012): *The Oxford Dictionary of Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- KARLÍK, Petr (2016a): „Vokativ.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana, eds. (2016), s. 2028–2030.
- KARLÍK, Petr (2016b): „Vsuvka.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana, eds. (2016), s. 2032–2033.
- KARLÍK, Petr (2016c): „Vylučovací vztah.“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana, eds. (2016), s. 2043–2046.
- KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana, eds. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny.
- KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana, eds. (2016): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2 sv. Praha: Nakladatelství lidové noviny.
- KROON, Caroline (1995): *Discourse Particles in Latin: A Study of nam, enim, autem, vero and at*. Amsterdam: Gieben.
- KROON, Caroline (2009): „Latin Linguistics between Grammar and Discourse. Units of Analysis, Levels of Analysis.“ In: Rieken, Elisabeth – Widmer, Paul (eds.): *Pragmatische Kategorien: Form, Funktion und Diachronie. Akten der Arbeitstagung der Indogermanischen Gesellschaft vom 24. bis 26. September 2007 in Marburg*. Wiesbaden: Reichert Verlag 2009, s. 143–158.
- KÜHNER, Raphael – STEGMANN, Carl (1912): *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache, II: Satzlehre*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- McSHANE, Marjorie J. (2005): *A Theory of Ellipsis*. Oxford: Oxford University Press.
- MORESCHINI, Claudio (2005): *M. Tullius Cicero, De finibus bonorum et malorum*. Bibliotheca Teubneriana. Scripta quae manserunt omnia, sv. 42. Monachii: Saur.
- MÜLLER, Roman (1997): *Sprechen und Sprache. Dialoglinguistische Studien zu Terenz*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.

- PANEVOVÁ, Jarmila (2002): „Elipsa (výpustka).“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana eds. (2002), s. 122–123.
- PANEVOVÁ, Jarmila (2016): „Elipsa (výpustka).“ In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ Jana eds. (2016), s. 400–405.
- PANHUIS, Dirk (2014): *Gramatiky latiny*. Přel. L. Pultrová. Praha: Academia.
- PETERSMANN, Hubert (1977): *Petrone urbane Prosa*. Untersuchungen zu Sprache und Text (Syntax). Wien: Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- PETR, Jan (ed.) (1987): *Mluvnice češtiny. 3. Skladba*. Praha: Academia.
- PINKSTER, Harm (1988): *Lateinische Syntax und Semantik*. Tübingen: Francke.
- PINKSTER, Harm (2015): *The Oxford Latin Syntax. Vol. 1: The Simple Clause*. Oxford: Oxford University press.
- POPE, Maurice (1982): *Quid si non... – An idiom of Classical Latin*. *Phoenix*, 30(1), 53–70.
- PROGOVAC, Ljiljana – PAESANI, Kate – CASIELLES, Eugenia – BARTON, Ellen (2006): *The Syntax of Nonsententials. Multidisciplinary Perspectives*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- RICOTTILLI, Licinia (1978): *Quid tu? quid vos?* (per il recupero di una locuzione oscurata nel *Satyricon*). *Materiali e discussioni per l'analisi dei testi classici*, 1978, 1, s. 215–221.
- RISSELADA, Rodie (1993): *Imperatives and Other Directive Expressions in Latin. A Study in the Pragmatics of a Dead Language*. Amsterdam: J. C. Gieben.
- RISSELADA, Rodie (2005): Particles in questions. In: Calboli, Gualteiro (ed.): *Papers on Grammar IX,2. Latina lingua! Proceedings of the Twelfth International Colloquium on Latin Linguistics (Bologna, 9-14 June 2003)*. Roma: Herder Editrice; s. 663–679.
- ROCHETTE, Bruno (2007): Éléments hors de structure dans la *Cena Trimalchionis*. In: BODELOT, ed. (2007), s. 265–294.
- SERBAT, GUY (2003): Complétives en *quod*. In: BODELOT, Colette (2003): *Grammaire fondamentale du Latin, Tome X: Les propositions complétives en Latin*. Louvain – Paris – Dudley, MA: Éditions Peeters.
- SPEVAK, Olga (2010): *Constituent Order in Classical Latin Prose*. Amsterdam: John Benjamins.
- STOCKERT, Walther (1978): Zu den elliptischen *quid*-Fragen in der römischen Komödie. *Quaderni urbinati di cultura classica* 29, s. 83–7.
- TOURATIER, Christian (1994): *Syntaxe Latine*. Louvain-La-Neuve: Peeters
- VANNINI, Giulio (2010): *Petronii Arbitri „Satyricon“ 100–115*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Mgr. Michal Ctibor

Vzdělání

- 2009 – 2013, bakalářské studium, latina / český jazyk a literatura, FF UK
- 2013 – 2015, navazující magisterské studium, latina / český jazyk a literatura, FF UK
- od 2015, doktorské studium, klasická filologie, FF UK, školitelka doc. L. Pultrová

Zaměstnání a profesionální praxe

- od 2015, asistent na Ústavu řeckých a latinských studií, FF UK

Granty a projekty

a) vědecké

- 2017–18, *Komentované zrcadlové vydání (text a překlad) Ciceronových řečí adresovaných Caesarovi* (Vnitřní granty FF UK)

b) výukové

- 2015, *Inovace seznamu povinné četby v latinském jazyce pro 1. ročník bakalářského studia latinského jazyka a literatury*. Vnitřní grant FF UK v Praze: FF TO 2 – Tvůrčí práce studentů směřující k inovaci vzdělávací činnosti, ak. rok 2014/15

Konference

- 12.–14. 11. 2018, konference Laetae segetes (FF MUNI, Brno), příspěvek „What is between relative and absolute comparative“
- 25. 9. 2018, konference UNCE FF UK, Praha, příspěvek „Tři dosud (příliš) nepopsané latinské konstrukce“
- 4/2017, konference ICLL, München, příspěvek „Topic-Introducing *quid*“
- 11/2016, konference Laetae segetes (FF MUNI, Brno), příspěvek „Paragraphs in Classical Latin Texts“
- 6/2016, příspěvek *Poznámky k epikúrejské epistemologii* na Letní konferenci UNCE, Praha, ETF UK.
- 3/2016, příspěvek *Nepřímý důkaz Lucretiovy věrnosti Epikúrovi* na studentské konferenci Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Ostrava.
- 9/2015, příspěvek (formou posteru) *Pragmatic and Discourse Functions of Vocative in Latin* na lingvistické konferenci SLE 2015 v Leidenu.

Přednášky

- 26. 2. 2018, „*Quid tu, Marce?* Větné ekvivalenty v latině a v češtině.“ Pražský lingvistický kroužek, FF UK
- 23. 4. 2016, „Funkce vokativu v klasické latině: jenom *oslovujeme, voláme?*“ (Jarní konference Asociace učitelů klasických jazyků ALFA, Praha, FF UK)
- 20. 5. 2015, „Lucretiův epos *De rerum natura*: Jak se zbavit strachu z bohů, smrti a posmrtných trestů?“ (Gymnázium Štěpánská, Praha)

Publikace

a) Monografie

- CICERO, M. Tullius: *Caesariana* / *Řeči proslovené před Caesarem*. Překlad, předmluva, komentář – Michal Ctibor. Edice Bilingua, sv. 2. Praha: Jednota klasických filologů 2018.

b) Odborné články v recenzovaných časopisech:

- CTIBOR, Michal. K latinským vedlejším větám účinkovým. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*. 2018, **60**(1), 9–26.
- CTIBOR, Michal. Paragraphs in Classical Latin Texts: Problems with Editing and Internal Evidence from the texts. *Graeco-Latina Brunensia* 2017, **22**(1), 17–29.
- CTIBOR, Michal. Má čeština dlouhé *r* a dlouhé *l*? Poznámky k dlužení hlásek v kořeni při derivaci. *Naše řeč*. 2017, **100**(1), 54–56.
- CTIBOR, Michal. Nepřímý důkaz Lucretiovy věrnosti Epikúrovi. Lucretius a Cic. *Fin.* 1,29–31. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*. 2017, **59**(1), 33–44.
- CTIBOR, Michal. Příštím editorům Komenského Labyrintu: Interpunkční chyba v latinském mottu? *Listy filologické*. 2014, **147**(1–2), 129–133.

b) Kapitoly v monografiích a články v konferenčních sbornících

- CTIBOR, Michal. Pragmatic Functions of the Latin Vocative. In: Denizot, Camille–Spevak, Olga (eds.): *Pragmatic Approaches to Latin and Ancient Greek*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins 2017, s. 45–62.

c) Překlady

- VERGILIUS Maro, Publius. Aenéis 1. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*. Přel. Michal Ctibor. 2016, **58**(1), 78–98.
- VERGILIUS Maro, Publius. Aeneis [4 ukázky]. *Plav: Měsíčník pro světovou literaturu*. Přel. Michal Ctibor. 2014, **10**(9), 37–44.

d) Studijní materiály

- [Nepublikovaná skripta] *Corneli Nepotis Hannibal*. Komentářem, předmluvou a slovníčkem opatřil Michal Ctibor. 2016.
- [Nepublikovaná skripta] *Res gestae Divi Augusti*. Komentářem, předmluvou a slovníčkem opatřil Michal Ctibor. 2016.

e) Recenze

- rf. PUBLIUS VERGILIUS MARO, Zpěvy rolnické (Georgica). Přeložila Helena Kurzová. Praha: Academia 2016. 227 s. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*. 2017, **59**(1), 99–102.